

УДК 393.98

Тетяна Юрїївна АЛЕМАЄВА,

студентка групи ПДдер-15-5 ХНУВС

Науковий керівник: професор кафедри кримінально-правових дисциплін

факультету № 6 ХНУВС доктор юридичних наук, доцент Щербаковський М. Г.

ВИКОРИСТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗНАНЬ СЛІДЧИМ

Розслідування злочинів за своєю сутністю є пошуком, фіксацією, вилученням та оцінкою відображень-слідів минулої події, якою є злочин. Для слідчого важливого значення набувають знання щодо психологічних процесів, які впливають на поведінку злочинця, супроводжують сприйняття, запам'ятовування певних подій та їх подальше відтворення потерпілим або свідком. Можна виокремити дві форми використання психологічних знань.

1. Непроцесуальна форма. Знання психології використовуються слідчим безпосередньо для вирішення окремих завдань розслідування, що не знаходить відображення в процесуальних документах. Положення психології використовуються на початковому етапі розслідування для встановлення особи невідомого злочинця шляхом складання його так званого «психологічного профілю» («соціально психологічного портрету»). Такий портрет не є доказом у кримінальному провадженні, але застосовується для відшукування осіб, причетних до вчинення злочину (звуження кола запідозрених).

Психологічні положення утворюють наукові основи проведення окремих слідчих (розшукових) дій, особливо допиту. З психологічної точки зору у допиті виділяють три психологічні процеси: а) діагностику особистості допитуваного (визначенні психічних особливостей цієї особи, які використовуються для встановлення з нею психологічного контакту); б) систему психологічних прийомів, що сприяють отриманню інформації (одержання правдивих і повних показань); в) оцінку інформації, отриманої у ході допиту (аналіз з урахування особливостей допитаної особи).

2. Процесуальна форма. Знання психології використовуються слідчим опосередковано, шляхом призначення судово-психологічної експертизи, що знаходить відображення в процесуальних документах (ухвалі слідчого судді, висновку експерта). Психологічна експертиза встановлює ті особливості психічної діяльності особи та такі прояви в її поведінці, які мають юридичне значення та викликають певні правові наслідки. Основними завданнями психологічної експертизи є визначення: 1) індивідуально-психологічних особливостей, рис характеру, провідних якостей особистості; мотивовірних чинників психічного життя і поведінки (наприклад, встановлення індивідуально-рольового статусу особи у злочинній групі (лідер, підвладний, ведений тощо); 2) емоційних реакцій та станів (наявності або відсутності у суб'єкта в момент вчинення протиправних дій фізіологічного афекту або інших емоційних станів, здатних суттєво вплинути на його поведінку); 3) закономірностей перебігу психічних процесів, рівня їхнього розвитку та індивідуальних властивостей особи (наприклад, визначення рівня розумового розвитку особи, усвідомлювання реального змісту власних дій та повною мірою свідомо керувати ними і передбачати їх наслідки); 4) моральної шкоди та визначення її грошової компенсації.

У кримінальному провадженні слідчий залучає психолога під час проведення слідчих (розшукових) дій із участю малолітніх або неповнолітніх учасників процесу.

Використання знань психології слідчим в непроцесуальній і процесуальній формах спрямоване на дослідження психологічних процесів учасників кримінального провадження з метою забезпечення об'єктивного і всебічного розслідування злочину.

Одержано 17.04.2018

НАУКОВИЙ ГУРТОК КАФЕДРИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ДОСУДОВОГО СЛІДСТВА ФАКУЛЬТЕТУ № 1

УДК 343.1(477)

Анастасія Сергіївна КОЛЬЧИК,

курсант групи Ф1-303 ХНУВС

Науковий керівник: професор кафедри кримінального процесу

та організації досудового слідства факультету № 1 ХНУВС

кандидат юридичних наук, доцент Бондаренко О. О.

ЩОДО ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Допит є слідчою (розшуковою) дією, найбільш поширеною на практиці. Під час допиту відбувається процес збирання доказів, у результаті якого здобувається і перевіряється значна частина відомостей про злочин, встановлюються мотиви, мета, а також умови його вчинення. Окремої уваги заслуговують особливості допиту неповнолітніх осіб.

Досліджуючи тактику слідчих дій, Є.М. Лівшиць та Р.С. Белкін визначають поняття допиту як процес передачі слідчому допитуваним інформації про подію, що розслідується, або про пов'язані з нею обставини і про причетних осіб.

Як відомо, допит неповнолітніх обумовлений не лише специфікою їх психіки, але й своєрідним процесуальним порядком. Е. Лук'янов зазначає, що допит підлітка потребує глибокого знання особливостей його психіки, виняткового вміння проводити цю слідчу дію, тактовності і стриманості, культури спілкування.

Доречно зазначити, що згідно із ст. 226 КПК України допит малолітньої або неповнолітньої особи проводиться у присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря. Важливо те, що допит неповнолітньої особи не може продовжуватися без перерви понад одну годину, а загалом – понад дві години на день.

Особливості допиту неповнолітніх осіб під час кримінального провадження залежать від їх процесуального статусу. Такими неповнолітніми можуть бути підозрюваний, обвинувачений, потерпілий, свідок. Згідно із ст. 490 КПК України допит неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого здійснюється згідно з правилами, передбаченими КПК України, у присутності захисника. Стиль записів показань у протоколі допиту має бути простим, зрозумілим для неповнолітнього. Викладення показань має враховувати особливості його мови. З метою уникнення повторних і додаткових допитів неповнолітнього доцільним є застосування під час допиту відео- або аудіозапису.

Щодо особливостей допиту неповнолітнього свідка або потерпілого, то в даному випадку допит також проводиться з додержанням норм КПК України. Свідку, який не досяг шістнадцятирічного віку, слідчий повинен роз'яснити обов'язок про необхідність давати правдиві показання, не попереджаючи про кримінальну відповідальність за відмову від дачі показань і за дачу завідомо неправдивих показань. Також важливий момент полягає у тому, що під час допиту має бути присутній законний представник, педагог, психолог або лікар.

На наш погляд, під час допиту неповнолітнього не завжди доцільно залучати батьків як законних представників. Їх присутність під час допиту може неоднозначно впливати на дачу показань неповнолітньої особою. Дитина може соромитися, почувати себе винною перед одним із батьків. В.Г. Дрьомов, досліджуючи питання допиту неповнолітнього обвинуваченого, справедливо стверджує, що підліток може відчувати в присутності батьків почуття страху, сорому то-що, чутливо реагувати на емоції батьків, стежити за їх мімікою, жестами, рухами і відповідно до цього давати показання або зовсім відмовитись відповідати на запитання слідчого.

Важливим моментом підготовки до проведення допиту неповнолітнього є вибір доцільного місця і обстановки допиту. По-перше, слідчому, що проводить таку слідчу (розшукову) дію, необхідний окремий кабінет. По-друге, доцільним є складання плану допиту неповнолітнього із зазначенням даних, які необхідно враховувати в ході допиту, кола учасників допиту та основних запитань із послідовністю їх постановки. По-третє, надзвичайно важливим є встановлення психологічного контакту з неповнолітньою особою.

На підставі вищевказаного доходимо висновку, згідно з яким процесуальний порядок проведення допиту неповнолітніх осіб заснований на загальних положеннях проведення допиту, регламентованих чинним кримінальним процесуальним законодавством. Але подальший аналіз відповідних статей КПК України надає змогу виокремити важливі процесуальні та тактичні особливості проведення даної слідчої (розшукової) дії щодо неповнолітніх. Суворе дотримання вимог КПК України є гарантією захисту прав і законних інтересів неповнолітніх у кримінальному процесі.

Одержано 17.04.2018

УДК 343.12-053.6:37(477)

Вадим Віталійович ВОРОБЕЦЬ,

курсант групи Ф1-302 ХНУВС

Науковий керівник: старший викладач кафедри кримінального процесу

та організації досудового слідства факультету № 1 ХНУВС

кандидат юридичних наук Романюк В. В.

ЗАСТОСУВАННЯ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ ВИХОВНОГО ХАРАКТЕРУ ДО НЕПОВНОЛІТНЬОГО

На сучасному етапі становлення України, нажаль, стан злочинності серед неповнолітніх складає суттєву частку від загальних показників злочинності в державі, що обумовлено складним економічним становищем в країні та іншими соціальними факторами, які впливають на свідомість неповнолітнього та його розвиток в цілому. Як це найчастіше буває, неповнолітні, прагнучи здобути визнання серед однолітків помиляються, і вчиняють суспільно небезпечні діяння, наслідки яких можуть докорінно змінити їхню долю, життя та ставлення до навколишнього середовища. З метою повернення неповнолітнього до звичайного укладу життя та привити повагу до дотримання положень права, держава передбачає застосування до такої особи більш м'який захід – «перевиховання».

Кримінальне провадження щодо неповнолітніх здійснюється у загальному порядку з урахуванням особливостей, передбачених главою 38 КПК України, та із дотриманням принципу забезпечення реалізації неповнолітніми особами права користуватися додатковими гарантіями, встановленими національним законодавством та міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Кримінальне процесуальне законодавство надає умови, за наявності яких прокурор може дійти висновку щодо вправлення неповнолітнього підозрюваного та складання клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру, з подальшим надсиланням до суду. До таких умов належить вчинення неповнолітнім вперше кримінального проступку, злочину невеликої тяжкості, необережного злочину середньої тяжкості. Крім того, обов'язковою умовою для складання клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру та направлення його до суду є те, що неповнолітній обвинувачений та його законний представник проти цього не заперечують.

Законодавець чітко визначив вік неповнолітньої особи, щодо якої можуть бути застосовані примусові заходи виховного характеру, а саме після досягнення одинадцятирічного віку до досягнення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність за вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність, тобто до віку чотирнадцяти, шістнадцяти або вісімнадцяти років.

Таким чином, КПК України надає можливість неповнолітній особі уникнути покарання за вчинене суспільно небезпечне діяння, з можливістю призначення більш лояльного способу виправлення. На мою думку, це розумно, тому що неповнолітній повністю не усвідомлюючи всю суспільну небезпечність свого діяння, одним своїм проступком може змінити своє життя в гіршу сторону, і в подальшому, як це часто буває, відбудеться знайомство неповнолітнього з кримінальним середовищем, яке негативно вплине на його розвиток, що призведе до занепаду освітнього, соціального, культурно-духовного розвитку та зневажливого ставлення до загальноприйнятих в суспільстві соціальних цінностей та